

Kísérlet a hódmezővásárhelyi szőrös párnavegek eredeti színvilágának meghatározására*

SZŐKE ÁGNES

(Szeged, Móra Ferenc Múzeum)

TÍMÁRNÉ BALÁZSY ÁGNES

(Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum)

Úgy vélem, magyarázattal tartozom (ti. Szőke Ágnes), hogy nem textilrestaurátor lévén miért foglalkozom a vásárhelyi hímzéssel. Főiskolai tanulmányaim során az első év gyakorlati témája textil készítő-technikai feladat volt.¹ A tárgy kiválasztására (1. kép) az adott lehetőséget, hogy akkor a vásárhelyi múzeum restaurátoraként dolgoztam.

Csongrád megye múzeumainak törzsanyagában szép számmal található ún. szőrös párnavegek, melyeket a szakirodalom vásárhelyinek nevez, s a fennmaradt népi hímzések legkorábbi darabjaiként tart számon.² E hímzések különlegességét motívumai és mintaszerkesztése mellett színezése adja. A nagyrészt barnás-drappos tónus él tovább az e század elején föllevenített, és a mai napig háziipari kivitelezésben készült darabokon is.

A mustrák tanulmányozása a hímzés alapos vizsgálatára készítetett. Feltűnt ugyanis, hogy a most látható színekkel a díszített felületen belül nincs meg a színegyensúly (1. kép). Egy kompozíción belül a színek, színfoltok elhelyezése épp oly fontos és meghatározó, mint az ormanenséké. A kettő együttesen adja a teljes képet, az esztétikai megjelenést. Ebből kiindulva a barnás-drappos színeket nem tudtam eredetiként elfogadni, hanem fizikai és kémiai hatás következtében kialakult színváltozásra gondoltam. A párnák további aprólékos vizsgálata is alátámasztotta ezt a feltételezést.

A piros szín meglétére (a hímzések elején és fonákán is) optikai bizonyítékokat találtam. A ma barnás árnyalatú fonalak belseje több helyen őriz élénk színnyomokat. A kékre kevesebb maradvány található, melyek a hímzések fonákán, leginkább az öltések tövénél kivehetők. A barnás-drappos felületeken éppúgy jelentkezik az egymást követő három tónus (sötét, közepesen erős és világos), mint a megmaradt piros és kék színeknél.

* E témával Tímárné Balácsi Ágnes részt vett 1991-ben Londonban, a történeti textilták színezékeivel foglalkozó nemzetközi konferencián. Az előadásokat megjelentették: Tímár-Balázs, Á. and Szőke, Á., 1992. pp. 42–47.

¹ Szőke Ágnes 1976. 1–7.

² T. Knotik Márta 1970, I. 119–157.

E megfigyelések és következtetések alapján kísérletet tettem a párna színegyensúlyának helyreállítására. Az egész mustráról színes rajzot készítettem, amin a barnás felületeket pirossal és kézzel, illetve ezek egymást követő árnyalataival helyettesítettem be oly módon, ahogy azt az eredetben látható színfoltok ritmusából következtetni lehetett. Az így kapott kép egy harmonikus, színben is összefogott kompozíciót mutatott, ellentétben az eredeti műtárgyon most látható színek összhatásával (2. kép).

A szakirodalomban kutatva a népi vászonhímzések színvilágát, a fennmaradt emlékművek korai – a 17–18. századra tehető – darabjainál a monokrom (piros vagy kék) kivitelűek mellett megfigyelhető a két szín együttes alkalmazása is, mely valószínű törökös hatásra is utal³. Ez fokozottabban valószínűsíthető az összefoglalóan tisztántúlinak nevezett hímzések kultúrájánál, melybe beletartoznak a vásárhelyiként számontartott szőrhímzések is.

A „vásárhelyi” elnevezés tehát egyben gyűjtőnév is. A Dél-Alföldön (Hódmezővásárhely, Makó, Orosháza, Szentes⁴) begyűjtött darabok a szőrhímzésekben belül is egy nagyon elkülönülő, jellegzetes csoportot alkotnak.⁵ Egyediek a motívumok és a velük kialakított mustrák, melyeket e csoporton belül nagy változatossággal alkalmaztak.⁶ Jellegzetes és egyedülálló a mustrák felületkitöltése is.

Mind a szálánvarrott (keresztsejtes), mind az írás után készült (szabadrajzú) párnavégek összhatásukban a szövött munkákra, konkrétan a szőnyegekre emlékeztetnek, ezek közvetlen hatását sugallják.

Vásárhelyen az 1800-as évek elején még készülhettek ilyen párnavégek,⁷ de ezek az utolsó darabok lehettek. Az ismert adatok alapján úgy tűnik, hogy a dél-alföldi szőrhímzések származási helyei (Hódmezővásárhely, Makó, Orosháza, Szentes) nem tartoztak a nagy hímzés-hagyományokkal rendelkező területek közé. Semmi helyi előzményre utaló adat, emlékmű nem ismeretes.

Honnan és hogyan kerülhetett ide ez a hímzés? Milyen jegyek alapján valószínűsíthető a törökös hatás?

E párnavégek készítésének és használatának ideje szükségessé teszi, hogy részletesebben szóljunk a török hímzett és szövött, vagy csomózott munkák (szőnyegek) motívumairól és színvilágáról, és ezek fellelhető hatásáról a magyar népi vászonmunkákon.

³ Palotay Gertrúd 1940. 7–63. Viski Károly 1941. II. 271.

⁴ A legújabb kutatások szerint a szentesi eredet megkérdőjeleződött. T. Knotik Márta 1990. 267.

⁵ A Dél-alföldi szabadrajzú szőrhímzésekről eddig az egyetlen rendszerező, elemző tanulmány T. Knotik Márta fentebb említett munkája (1970. I. 119–157.).

⁶ Uo..

⁷ Uo.

Egy etnikum tárgyi és szellemi hagyományait leginkább a köznép őrzi. Idegen kultúra hatását csak bizonyos mértékben, ízlése szerint formálva vesz át hosszantartó együtt vagy egymás mellett élés esetén.

Mint ismeretes, népi vászonhímzéseink fennmaradt korai darabjainak készítési ideje a 17–18. századra tehető. Ez az időszak a török hódoltságot, és az azt követő száz évet jelenti, ezért az idegen kultúra hatása népi vászonmunkáinkon is mérhető.

A török hatást mutató munkák legjellemzőbb példáit elsősorban az erdélyi népi hímzések között találjuk. Erdélyben már a hódoltság előtt ismert volt a keleti ornamentika kereskedelmi kapcsolatok révén. Így sok eredeti török vászonhímzés is került hozzánk. Ugyanígy kedvelt volt a keleti szőnyeg is. A legújabb gyűjtésekkel olyan kései (18. századi), erdélyi megrendelésre készült darabokra akadtak, melyeken török hatással alakuló székely motívumok figyelhetők meg.⁸

Palotay Gertrud, a már korábban említett munkájában, a hazai gyűjteményekben fellelhető eredeti török, valamint török hatású úri- és népi vászonhímzéseket elemzi.

Főúri udvarokban magyar és török hímzők egyaránt dolgoztak. Azonban az úri hímzések közvetítő hatását csak feltételezni lehet, de konkrét példákkal alátámasztani nem. Ezt a megállapítását erősíti meg azzal a nemzetiségiéknél talált ellenpéldával, miszerint a „tótság” hímzésein a török díszítmények felföldi úri munkákon fellelhető elváltozásokkal szerepelnek.⁹ Az úri hímzések általában olyan darabokon fordulnak elő (terítők, függönyök, nyeregtartók stb.), melyek a népi használatban nincsenek meg, vagy ha meg is vannak, hímzéssel sohasem díszítettek.¹⁰ A népi hímzések általában lepedőszéleken, vászonkendőkön, párnavégeken maradtak fenn, vagyis az új hatások az úgynevezett házöltözlet díszítményeit alakították elsősorban.

Ósi hímzőkultúrával, hagyománnyal rendelkező területek emlékein jól megfigyelhető, hogy a nép milyen mértékben veszi át, milyen módon alkalmazza az idegen motívumokat, mintaszerkesztést, színeket. Mindezekre a legközvetlenebb hatásnak kitett erdélyi népi hímzésekből sok szép példát hozhatunk mind a keresztszemes, mind az írás után készült munkákból.

A török vászonmunkákon szereplő motívumok a szőnyegekről kerültek át a hímzésre. A korábban említett okok miatt a szőnyegek közvetlenül is hathattak az erdélyi népi hímzésre. Például a szőnyegek keretdíszének hármasszoros osztása szolgálhatott mintaképpül a párnavégek

⁸ Lédács Kiss Aladár – Szűts Béláné 1977. I, 71–74. képek: T. 35–T. 39.

⁹ Palotay Gertrud 1940. 29. 212. lábjegyzet. Viski Károly 1941. 275–276.

¹⁰ Palotay Gertrud 1940. 44. „Érdekes, hogy népi hímzéseink számos, határozottan török eredetű díszítményét régi úri hímzéseinken hiába keresnők, úgy hogy valószínűleg a török munkák egy nagy csoportja közvetlenül is hatással volt hímzéseink némely – vidékhez és néprajzi csoporthoz kapcsolható – típusának kialakulására, pl. egyes kalotaszegi és székely hímzésfajtára.”

mustráinak kialakításához (ez a rendezést elv török vászonhímzésekről nem ismert¹¹). Szintén szőnyegelőzménye van, de már a török hímzéseken is alkalmazott az a mintaszerkesztési elv, mely szerint a díszítmények részútosan helyezkednek valamely szél vagy tengely mentén. Ez a rendszer a szőnyegek belső mezőjén gyakori. Hazai anyagban csak a népi vászonmunkákon található, elsősorban Erdélyben, a keresztöltéses munkákon.

A töröktől átvett motívumok eredetét és alakulását is nyomkövethetjük. A leggyakoribbak a következők: a ciprus motívum, a csigavonalban hajló ág, ez utóbbinak különböző variánsaival találkozhatunk. Egyik formája a töből kiinduló és a belső teret kitöltő nagy virág (3. kép). Továbbá a gránátalma, az indus mir-i-bota, a kínai felhőmotívum és három golyó, a perzsa palmetta, eredetileg csak szőnyegekben található. (A kínai és indiai motívumok perzsa közvetítéssel kerültek a török szőnyegkészítőkhöz.) Palotay szerint a palmetta kivételével mind megtalálható a népi hímzéseinken is¹². Véleményem szerint a vásárhelyi párnákon a palmetta is szerepel talpas-rózsa elnevezéssel¹³. (E díszítmények közül néhányat kiragadva, a róluk készült rajzokkal kívánom szemléltetni a motívumok alakulását a szőnyegekről a hímzéseken való megjelenését (4. kép).

A török munkák színeit illetően is a szőnyegekhez kell visszanyúlni. Ezekben használatos uralkodó színek a piros és a kék. Kevés sárga, barna és fekete főként kontúrszínek. A zöld a mohamedán vallás színe, csak imaszőnyegekben domináns. A török vászonhímzéseken használatos színek: a piros és a kék a virágok, barna a szárak, valamint nagyon kevés zöld a levelek jelölésére szolgál.

Törvényszerű a színek elhelyezése. Váltakozva használja a pirosat és a kéket. Vegyünk példának egy virágokor-motívum ismétlésével díszített felületet (3. kép). A színek váltakoztatása lehet: 1. motívumon belül, vagy 2. motívumonként.

1. Motívumon belül az alábbi módon lehetséges:

a) a bokrot alkotó virágok szírmajon váltakozik a két szín.

¹¹ Palotay Gertrud 1940. 15. és 39–40.

¹² Palotay Gertrud 1940. 44.

¹³ Fél Edit 1976. 19. A szabadrájszó hímzések motívumaként sorolja a palmettát is, de megjelenését a magyar népi hímzéseken a XIX. századra teszi. T. Knotik Márta 1970, I. 124. A 11. számú párna leírásánál a 29. sz. lábjegyzet: „...Ember Márta szóbeli közlése szerint nem más mint a perzsa palmetta.” Véleményem szerint T. Knotik M. tanulmányában a 21. számú párna mustrájának ornamensei=palmetták, ott talpas-rózsa elnevezéssel. Erősen stilizáltak, megfogalmazásukban sok hasonlóságot látok a török szőnyegek palmetta motívumával. Ez a forma található még T. Knotik Márta 1970, I. 38., 39., 41., 42. és 45. számú párnákon is. Lásd még: 4. kép motívumok alakulását, továbbá 5. kép: Ludmila Kybalova 1976. 69. számú képmellékletét. Valamint Lédács Kiss A. – Szűts B. 1977, T. 44. ábra: erdélyi szőnyeg. Ez utóbbi keretdíszében az általam palmettának nevezett hímzésmotívum szőnyegen fellelhető párhuzamát találtam.

b) ha egy színt alkalmaz, akkor ugyanazon szín sötét és világos tónusát helyezi váltakozva egymás mellé. (A török átmeneti színeket sohasem használ!)

2. Ha motívumként használja a két színt, tehát piros és kék vitragbokrót váltakoztatva helyez egymás mellé, bokron belül továbbra is alkalmazza ugyanazon szín két árnyalatát. A bokrokat egy szél mentén rézsútosan helyezi el, ahogy a szőnyegekénél is látjuk (3. kép).

Népi hímzéseinken a török jellemzők sajátos módon való alkalmazása figyelhető meg. Vászónhímzéseinkre jellemző az egy szín (piros vagy kék) használata. Ritkán találkozunk olyan esettel – írja Palotay –, melynél a két szín ugyanazon munkán szerepel. Erre példát úgyszólván csak a székelységnél találunk, de a két szín törökös váltakoztatását már törökös mustrátn sem figyelhetjük meg. E kivételtől eltekintve az egy színnel készült munkákon is sokszor megfigyelhető a törökös színezési elv sajátosan jelezve. A kontúrozott motívumokon belül a kitöltött és a kitöltetlen – fehéren hagyott – felületek váltakozása jelzi a két színt. A kisebb ormanenseknél a felület teljesen kitöltött. Különböző öltések alkalmazásával tagolja a motívumot, ezzel jelezve a két színt. Ilyen megoldásokat láthatunk torockói párnavégeken.¹⁴

A tárgyalt időszakban a piros és kék szín együttes alkalmazása, és annak törökös színváltakozása – ha nem is nagy számban – szinte csak erdélyi hímzéseknél figyelhető meg. Ugyanez állapítható meg a felületek zezugos kitöltésére. Palotay szerint: „...törökös rajzú minta nem keleti módon, hanem jellegzetesen erdélyi modorban való megszínezése. A színeknek és árnyalatainak felületkitöltésénél ilyen zezugos csíkokban való alkalmazását mindig csak erdélyi hímzéseken látjuk – mégpedig törökös mintáknál éppúgy, mint renaissance és barokk rajzúaknál.”¹⁵

Mindezeket megfigyelhetjük a vásárhelyi párnavégeken. Valószínűsíthető, hogy a hímzeshagyományokat felmutatni nem tudó Dél-Alföldre az adott időszakban Erdélyből kerülhettek párnavégek erre a területre, melyek mintául is szolgálhattak az itt helyben varrt daraboknak. A feltételezést erősíteni látszanak Vásárhely történelméből vehető adatok, mint például: a hódoltság alatt egy időben e területet Erdélyhez csatolták. A török uralom alatt a vidék elnéptelenedett, s később nemcsak az elmenekült őslakosság költözött vissza, hanem nemzetiségiek is betelepültek. Sokan jöttek Erdélyből, Arad környékéről, Felvidékről, kisebb számban más vidékekről is (tótok, németek – mesteremberek, oláh és rác pásztorok), és az ittmaradtak hamarosan beolvadtak az őslakosságba.¹⁶

A szakirodalom, továbbá a már említett színnyomok és a figyelmen kívül nem hagyható színegyensúly számomra meggyőző tények, s

¹⁴ Palotay Gertrud 1940. 32–59.

¹⁵ Palotay Gertrud 1940. 57.

¹⁶ Szeremlet Samu 1911. IV. 87. és 117–118. Viski Károly 1941. II. 276., Kiss Lajos 1958, 147.

erősítenek azon felismerésben, hogy a több színt mutató vásárhelyi párnavégek eredetileg csak pirossal és késsel – illetve ezek hármas árnyalatával – lehettek kivarrva. Ezt állítani azonban csak akkor lehet, ha egzakt módon bizonyítható is.

A színmódosulás számtalan kérdést vet fel:

Mivel színezték a ma is piros és kék fonalakat?

A ma barnás-drappos felületekről kimutatható-e még színezék, és ha igen, milyen?

Ha színezék esetleg nyomokban sem mutatható már ki, akkor a színezéshez alkalmazott páncok fémsói található-e még a fonalakon?

A pácnymokból lehet-e visszakövetkeztetni az eredeti színre?

Mi okozhatja, hogy kopás során a piros és a kék szín hasonlóan barnás tónusúvá válik?

A vizsgálati eredmények megbízhatóan igazolni tudják-e az eredeti színeket?

Alátámasztják-e a rekonstrukciós elméletet?

A még folyamatban levő vizsgálatokat felvállaló dr. Balázs Ágnes az eddigi részeredményekről az alábbi összefoglalást tudta adni.¹⁷ A Csongrád megyei múzeumokban, Hódmezővásárhelyen és Szegeden őrzött párnavégek közül 5 hímzészről 73 mintát vettünk. A még látható színek színezékei vékonyréteg-kromatográfiával azonosíthatók voltak.

A piros és árnyalatai, valamint néhány barnás-drappos fakult fonalat **kosenillel** (*Coccus cacti* L.), **lac-festékkel** (*Coccus lacca* Kerr.) és **lengyel kosenillel** (*Margarodes polonicus* L.) festették.¹⁸ Ugyanezen mintákon az ED-RFA vizsgálatok¹⁹ két különböző pác alkalmazását mutatták. A legvilágosabb árnyalatnál ónsóval pácolták, a közepes tónusúnál és a sötétebbnél timsót használtak.

A **kéknél** a jó színtartóságú indigó jelenléte nem meglepő. Az viszont nem mondható meg, hogy az Európában is honos indigóból, vagyis a **festőcsüllengből** (*Isatis tinctoria* L.), **vagy az indiai indigó növényből** (*Indigofera tinctoria* L.) származik-e. Korabeli receptúrákból ismert, hogy a 17. században mind a kétféle indigót alkalmazták Magyarországon.

A színehagyott, most barnás tónusú felületekről vett minták nagyobb részénél az alkalmazott, korlátozott számú eljárással még nem sikerült azonosítani a színezéket. A festékminták analizésére alkalmazott eljárások számát bővíteni kell. Néhány – de nem valamennyi – barnás

¹⁷ Tímárné Balázs Ágnes (and Szőke Ágnes) 1992, magyarul kéziratban.

¹⁸ Uo.: „Ezeket a színezékeket Erdélyben és az Alföldön régi színezési eljárások receptgyűjteményeiben mit könnyen alkalmazható vörös színezéket tartják számon.” „Az a tény, hogy az etnográfusok elképzeléseivel ellentétben – miszerint a lila színeket alkanával (báránypirosító-*Alkanna tinctoria*) festették – rovarok festékanyagainak jelenlétét igazolták, megerősíti azon állítást, mely Max Saltzman cikkének címe: „Nem lehet megnevezni a festéket színe alapján” (uo. 8. jegyzet).

¹⁹ ED-RFA = EnergiaDiszperziós – RöntgenFluoreszcens Analízis. A vizsgálatot Járó Márta végezte. (Bp., MNM)

színű minta ED-RFA vizsgálatát sikerült még elvégezni²⁰, ami eredményesnek bizonyult annyiban, hogy a minták fémtartalma (ón, valamint kálium és alumínium) párcra utal. Ez esetekben feltételezhető, hogy valamilyen vörös vagy sárga vagy kék színezékekkel színezhették, mely ón vagy timsó pácot igényelt.

Egy barnás szintű mintán – amely feltételezésem szerint kék lehetett – meglepően sok vasat azonosítottak. Ebből arra lehet következtetni, hogy eredetileg egy berlini kék (szálonfejlesztett vasvegyület) színezéket használhattak, melyet már kimutattak az Alföld területéről, Hódmezővásárhely földrajzi környezetéből származó más hímzéseken. Ez a feltevés megerősíthető a vasvegyület összetételét kimutató vizsgálattal, mely folyamatban van.²¹

A természetes színezékek fakulását, az idő múlásával bekövetkező színváltozást vizsgáló kutatók sok színezékről tettek említést, melyek barna vagy barnás, narancsos-barnás árnyalatúakká válnak. Például a berzseny (brazília, *Caesalpinia Sappan* L.) lila vagy vörös színű fonalat ad, majd fény hatására gyorsan narancs színűvé válik (Hofenk de Graaff).²² Duff, Sinclair és Stirling²³ a természetes festékek fény hatására bekövetkező színváltozásait vizsgálva arról számoltak be, hogy az ónpáccal felvitt lac-színezék sárgább színűvé, a sárgafa (*Chlorophora tinctoria* L.) festékanyaga enyhén vörösebbé válik.

Daniels²⁴ a vízfestékek enyhe lúgos körülmények között bekövetkező változását vizsgálta. A karminsav (kosenil), a lakkainsav (lac), az alizarin (festőbuzér), és számos más természetes színezékeknek a közeg savassága/lúgossága (pH) megváltozásával járó színváltozásáról számolt be.

A színmódosulások kialakulásában szerepet játszhat maga a gyapjú is, mely felépítéséből eredően jelentős mennyiségű kén-tartalmaz. A színezék fakulása a kénhidrogén-felszabadulással összefüggésbe hozható,²⁵ mely redukáló ágens, és halványodást vagy a színezék színének megváltozását okozhatja. A gyapjú fehérítéséhez használt anyagok szálban visszamaradt nyomai ugyancsak okozhatják a színezék fényérzékenységének fokozódását, vagy olyan kémiai folyamatok elindulását, amelyek a színezék színváltozását eredményezik.

²⁰ Valamennyi minta ED-RFA vizsgálatát 1992-ben ismételten elvégezték a JATE Ásványtani Tanszékén (Szeged) Bertalan Ákos és Bertalanné Balogi Margit. Segítségüket ezúton is köszönöm. A munkakapcsolat remélhetőleg ezzel nem szűnt meg, és sor kerülhet a tervezett további vizsgálatokra is. Itt köszönöm meg Dömötör Mihály fotóművész kolléga ehhez a munkához nyújtott segítségét is.

²¹ Tímárné Balázs Ágnes and Szőke Ágnes 1992. 42–47.

²² Uo.

²³ Uo.

²⁴ Uo.

²⁵ Uo.

A hímzések színtartóságát tisztítási módjuk is befolyásolhatta. Ha erősen lúgos szert alkalmaztak, például hamulúgot, az is előidézhette jelentős színváltozást a párnák fonalain.

Ha elfogadjuk azt az elképzelést – mely további megerősítést igényel –, hogy a kék hímzőfonalak egy részét berlini kékekkel színezték, akkor a szín elvesztése azzal is magyarázható, hogy ez a típusú színezék könnyen kimosható, mivel a kék vaskomplex lúgokkal elbontható. A visszamaradó vegyületek barna színűekké válnak levegőn történő melegítés során. Ezt a színt nevezik berlini barnának. Vita tárgyát képezheti, hogy ez a reakció szobahőmérsékleten végbe mehet-e.

A környezeti hatásoktól függően nemcsak a piros és kék színek változhatnak meg, hanem a sárgás, narancsos, vagy barnássá módosult színek is világosabbák vagy sötétebbé, vagy éppen másfajta kékké válhatnak.

Láthatjuk tehát, hogy a színrekonstrukcióval felmerült alapkérdések mennyire szerteágazó kérdéscsoportokká alakultak már a vizsgálatok elején. A részeredményekből és a felmerülő újabb kérdésekből kitéjük, hogy a bizonyítás csak közvetett módon lehetséges. A hímzések eredeti színére továbbra is csak áttételesen tudunk következtetni, ugyanakkor értékes információkat kaphatunk a színezési eljárásokra, a színmódosulások kiváltó okaira.

Az eredeti színek bizonyítását csak akkor érhetnénk el, ha a vizsgálati eredmények segítségével reprodukálni tudnánk a feltételezett színek teljes színezési módját, a feltételezett színmódosító folyamatokat, s ennek eredményeként eljutnánk a hímzéseken ma látható színekhez, színárnyalatokhoz.

Úgy vélem (ti. Szőke Ágnes) az eddigi eredmények „előrejelzéseit” feltételezéseimet részben alátámasztják. A kitundulópont azonban változatlan, s ez a színegyensúly, amitől eltekinteni nem lehet, s ez nemcsak a vásárhelyi párnavégekre érvényes, hanem valamennyi egykorú népi vászonhímzésre, melyeken hasonló színváltozásokkal találkozhatunk.

A rekonstrukció nem bizonyítás önmagában, de látványával segíthet közelebb kerülni az egykori valódi színvilághoz.

IRODALOM

Tímárné, Balázs Ágnes and Szőke Ágnes

1992 The "original" colour scheme of embroidered cushions from Hódmezővásárhely, 10th Dyes in History and Archeology (Textil Research Associates) York, pp 42–47.

Csongrád megye népművészete

1990 Szerk.: Juhász Antal

Fél Edit

1976 Magyar népi vászonhímzések. Bp. 19.

Gombos Károly

1981 Régti keleti hímzések Ródosztól Bokharáig. Kiállításvezető. Bp.

- Kiss Lajos
1958 Vásárhelyi hétköznapiok. Bp., 147.
- T. Knótk Márta
1970 Szabdrazú szőrös párnavégek a Dél-Alföldön. Móra Ferenc Múzeum Évkönyve I. Szeged, 119–157. 38., 39., 41., 42. és 45. sz. párnák.
1990 Vászonhímzés és szőttés. In: Csongrád megye népművészete. Szerk.: Juhász Antal. Bp. 264–296.
- Györffy István
1921 A hazai festőnövények és a velük való népi festési módok. Herba folyóirat.
- Lédács Kiss Aladár–Szűts Béláné
1977 Ismerjük meg a keleti szőnyeget. I. Bp. 71–74. képek. T. 35–T. 39., T. 44.
- Ludmila Kybalova
1976 Orientteppiche. 69. sz. melléklet.
- Palkó Attila–Porik Irén–Zsigmond József
1985 Felső-Maros vidéki varrottások. Bukarest.
- Palotay Gertrud
1940 Oszmán-török elemek a magyar hímzésben. Bp. 7–63.
- Szeremlei Samu
1911 Hód-Mező-Vásárhely története. IV. 87., 117–118., 120., 170–172.
- Viski Károly
1941 Hímvarrás. In: Magyarország néprajza. Tárgyi néprajz II. Bp. 266–283.
- Szóke Ágnes
1976 Vásárhelyi szőrös párnavégek. I. évf., vizsgamunka, Magyar Képzőművészeti Főiskola. Bp. 1–7.

**The Original Colours of the Hódmezővásárhely Cushions
(An attempt to determine the original colours of the Vásárhely
pile-cushions)**

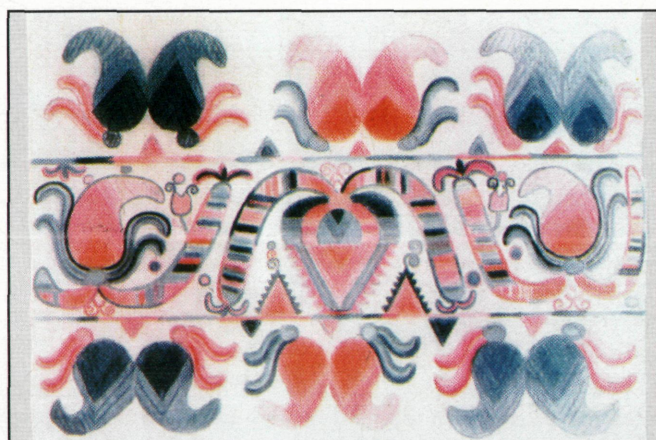
SZÓKE, ÁGNES–TÍMÁRNÉ BALÁZSY, ÁGNES

The restoration of a pile-embroidered cushion was a most complex task. It not only included the restoration of a certain cushion, but also the analysis and processing of the technical aspects, historical background and environment of it. During the evaluation of the conditions of the cushion the lack of colour-balance became clear. The choice and way of use of colours in embroiderings by folk art were well-known from ethnographic researches. Using it as a basis and comparing it to the colours that can be seen today, a colour-reconstruction was made starting out of the optical evidence. This (i.e.: the colour-reconstruction) raised a lot of questions concerning the present colours. The basic question is: what has caused the original colours to change into other colours in a great part of the embroidery. We have been seeking for answers to this question – and also to further questions arising from this one – by chromatographic analysis and energydispersion – x-ray-fluorescent analysis (the former is used to reveal colouring matters, the latter to reveal brine).

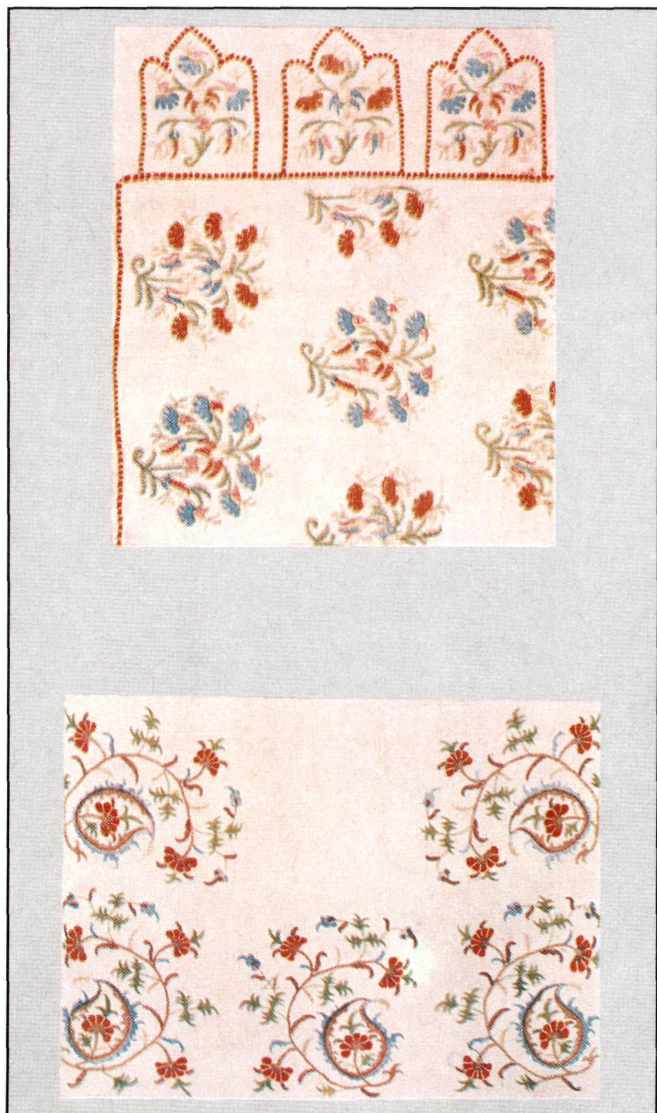
Unfortunately, we have to give up the possibility of full proof because the original colours have become threadbare and faded.

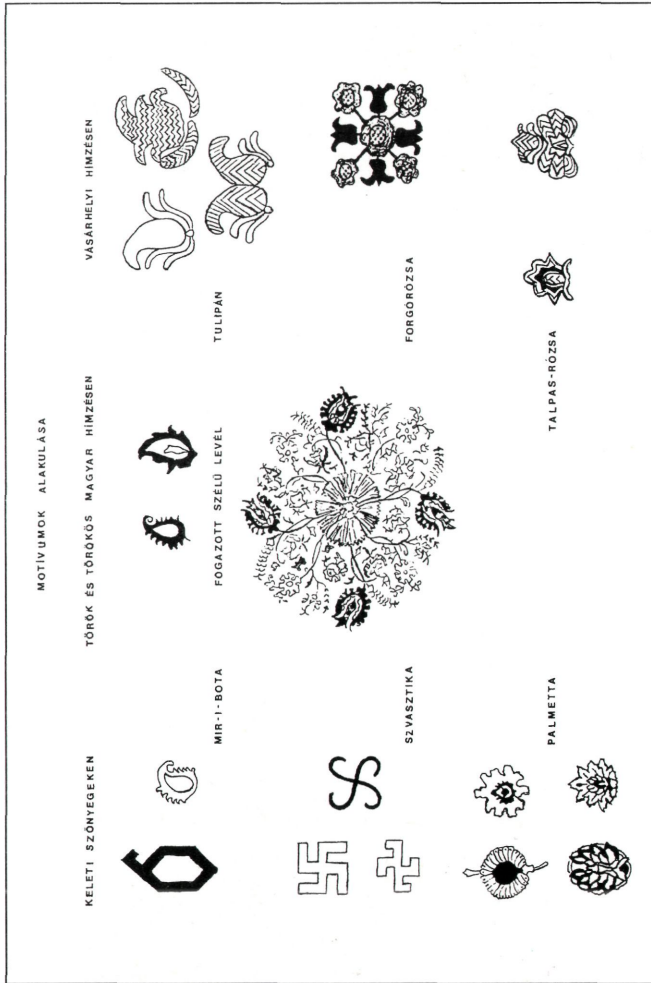
1. kép. Eredeti hódmezővásárhelyi szőrös párnavég.

2. kép. Rajzos színrekonstrukció

3. kép. Palotay Gertrud: Oszmán-török elemek a magyar népi hímzésben. IV. tábla. 7–8. kép.

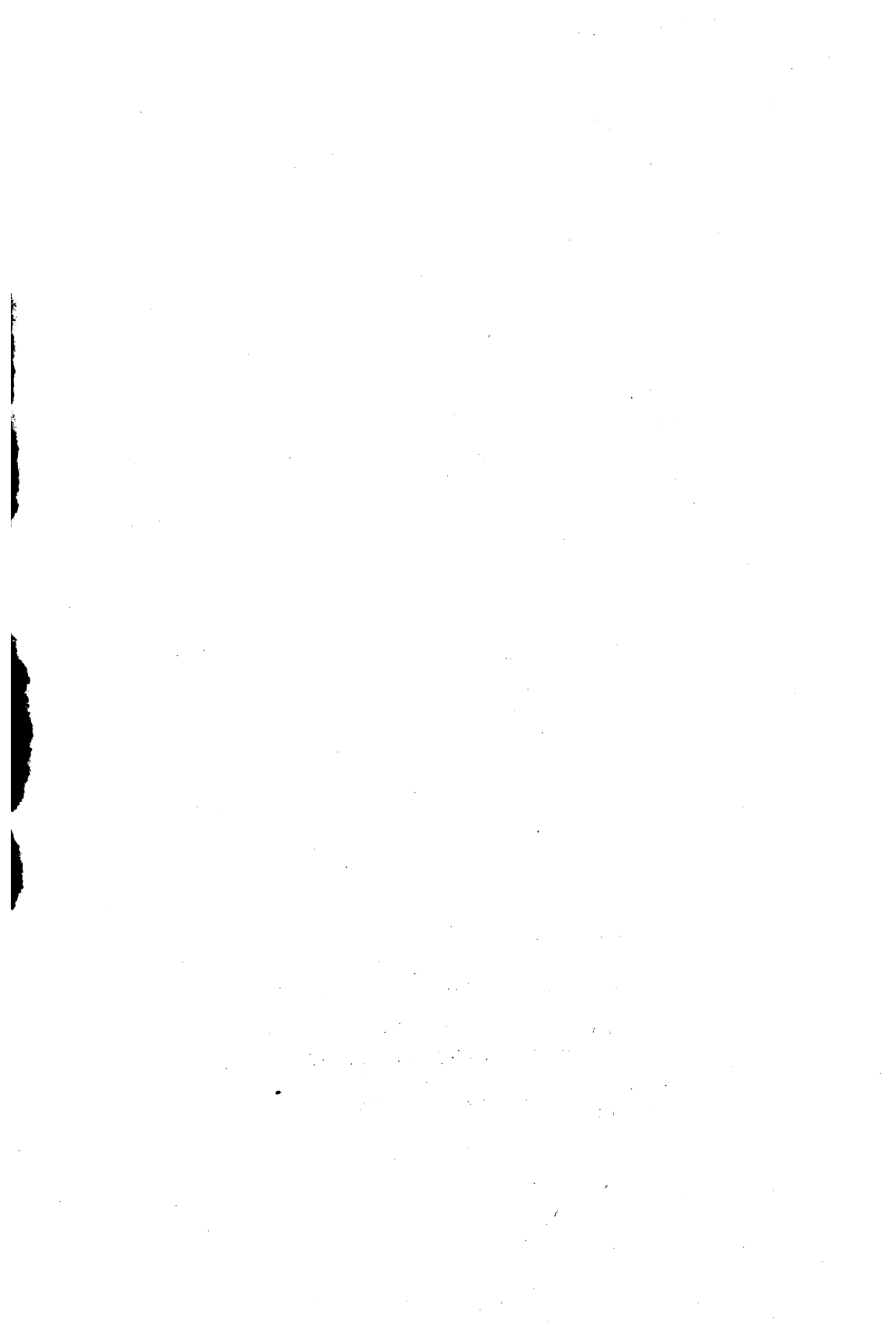
4. kép. Motívumok alakulása a szőnyegekről a hímzéseken való megjelenésig.

5. kép. Ludmila Kybalova: Keleti szőnyegek. 69. b., c. Kurdisztán. Az alsó szőnyegrészlet (c) keretdíszének szerkezete jelenik meg a párnavégeken.

6. kép. Eredeti hódmezővásárhelyi párna palmetta díszítéssel.

Felelős kiadó: dr. Trogmayer Ottó

*Nyomdai kivitelezés: Juhász Nyomda
Felelős vezető: Juhász Péter*

Példányszám: 625

